TÜRK DİL KURUMU

ANKARA

Ekte gönderilen yazının, Türk Dili aylık dergisinde, 5545 sayılı Millet Vekilleri Seçimi kanununun 161 ci maddesi Hükmüne göre neşri için gereğinin ifasını rica ederim. 4/X/1957

Kadıköy Sulh Ceza Hakimi
Mustafa Reşit Karahasan
10659

İMRENİLECEK BİR TARTIŞMANIN SONUCU

Türk Dili dergisinin (70) inci sayısında Bay Ömer Asım Aksoy'un uzun bir yazısı daha var. Bu yazıda, sözde şimdiye değin aramızda geçmiş olan tartışmaların bir blançosunu veriyor ve her zamanda yaptığı gibi işi şahsiyata döküyor. Top atmış olan bir tacirin bilançosuna pek benziyen bu yazıyı cevapsız bırakmak

---

Ne kehanetmiş, dediği çıktı. Diğer taraftan, şimdiye kadar ortaya konmuş millî gerçekleri hâlâ kamu gözünden düşürmek için durmadan uğraşıp yazanlarımız var. Ama, ne çıkar? Kervan yürüyor. Gençler, bizim inandıklarımıza inanmışlardır. Bizden, çok daha Türkçe yazıyorlar ve pek tabiî, daha güzel yazıyorlar. Geçen hafta, öksüz bayramlardan biri daha sessiz, sadasız kutlandı. Ne yapalım, herkesin aklı, fikri seçimde veya sadece geçimde!. Halbuki devrimlerin en önemlilerinden biri dil alanında yapılandır. Günün olaylarına verilen ehemmiyeti anlıyoruz ama unutulmaması gerekli böyle olgulara da büsbütün kayıtsız kalmak doğru görülebilir mi? Atatürk sağken buna benzer sözleri söyleyince bizleri külâh kapma, mevki ve para hırsile suçlandırıyorlardı. İşte bugün ne külâhımız, ne mevkiimiz, ne paramız; ne de bunlara hevesimiz var. Ama aynı hakikatleri bağırmaktan çekinmiyoruz, yorulmuyoruz. Bizler de çekilip gideceğiz. Ama bizden sonra gelecekler olacak; onlar, bizden de ileri, aynı dâvaları güdeceklerdir.

— Türkçe bilir misin?.

Sorusuna Arapça için verilen cevabı tekrarlıyacaklardır. Çünkü onlar uydurma diye aşağılatılan şeyin yaratma olduğunu bazı çağdaşlarımızdan daha iyi anlıyacaklardır. Yaratacaklar ve çünki yaşayacaklardır.

Ne hazin tecelli!. Hep öksüz bayramları kutlamayı hatırlatmak bize düşüyor!.

HASAN - ÂLİ YÜCEL
(Cumhuriyet: 7.X.1957)

gerekir idiyse de, birçok gerçekleri bozmuş, samimî çalışmaları yermiş olması dolaysıyle bilgi ve gerçek adına cevap vermeyi uygun buldum.

1— Ben konuyu bırakıp karşısındakini başka alanlarda yerme yapıyormuşum. Bundan önceki yazısında: "Söylenecek daha neler, neler" diye kapalı bir söz söylemişti. Birçok şeylere çekilebilen bu sözüne karşılık vermek hakkım değil miydi? Hem vurmak ister, hem de gürültü yapar. Ben de ona, "Söyle Ömer Asım söyle, vatansız mıyım? Hırsız mıyım? Hakkım olmayan bir parayı mı almışım? Söyle, vatan hizmetinden mi kaçmışım? Söyle" diye verdiğim cevap ellerinde bulunan ve şahsî kinlerini yayına vesiyle olan dergide henüz çıkmamıştır.

2— "Bay Atalay, bir müddet dolgun aylık alarak çalışmıştı" diyor. İşte dipsiz ve temelsiz bir iftira. Hem de bu zatın nelere cesaret edebileceğini gösteren bir iftira. Ben, Dil Kurumunda onbeş yıl on para almadan, büyük bir aşk ve imanla çalıştım. Kurumun ilk günlerinde, gerekirse kendi kesemden ödedim. O günlerde Kurumun, Türk Dili tetkik cemiyetinin belli bir geliri yoktu.

Yukarıda arzettiğim üzere, onbeş yıldan sonra, arkadaşlar hattâ kendisi de bana ayda (300) Lira vermeyi kararlaştırdılar. Bugün, bu zatın "dolgun aylık" demesine şaşmamak elde değildir. Hiçbir iş görmedikleri halde, şimdi kendileri ayda (600) lira alıyorlar. Gezmelikler, ikramiyeler ayrı.

Ben, orada (18) yıl hesap işlerine baktım. Hem de ölmez eserler verdim. Her yıl iki kez Maariften, maliyeden, partiden muhasebe müdürlerini çağırır hesapları denetletirdim. Benim ayrıldığım günden beri bu, böyle yapılmıyor. Hesap denetçileri de yârandan. Soruyorum, bugün hesap işlerinde kaç adam kullanıyorlar? Kurumla ve hesapla ilgisi olmıyan ve dışarda işleri bulunan kaç kişiye para veriyorlar?

Ben birtakımları gibi para aşıklısı olsaydım, orada oturur dururdum. Hem (300) Lira değil, bugünküler gibi (600) Lira alırdım. Netekim, bana bu teklif yapılmıştı. Tanığım elimdedir. Kendi arzumla çekildim. Kimse bana "git" dememişti.

3— "Demekki nisbet anlamlarının ne olduğuna dair benim bir görüşüm var. Acaba kendisinin görüşü nedir?" diyor. Ben, bunu birkaç defa yazılarımda belirtmiştim. Anlamak istememiş. Bir daha açıklıyayım. Bay Ömer Asım, (Türk Dili) dergisinde bir yazı yazmaya özenmiş. En kolay konu olarak , Arapçada nisbet (ya) sı bulunan birtakım kelimeleri ele almış, kendince bunlara Türkçe karşılıklar bulmaya çalışmış. Buna da, (ekşimsi, ekşimtrak) anlamları vermiş. Bu kelimelerdeki azlık anlamını unutmuş. Gudrufî, tahdidî, haşebî gibi. kelimeler hep böyle . Bunları yaparken (haşeb) kelimesine (odun), (kisb) kelimesine (kesb) ve (fevir) kelimesine (taşmak) demiş.

Ben "onun verdiği örneklerde nisbet anlamı yoktur" dedim, olmadı. O, yine ısrar ediyor. Nihayet (Ebulbaka)nın dediği gibi, Arapçada iki türlü nisbet vardır. Birisi hakikî nisbet, birisi de lafzî nisbettir. Arap dili bilginlerinden ve Türk aslından gelmiş olan (Gözübüyük Zâde) adındaki zat, iki şey arasında nisbeti anlatırken, meşhur Risalesinde nisbeti ikiye ayırır. Birine "Nisbeti Sübitiye", birine de "Nisbeti Hükmiye" der. Nisbeti sübitiyeye "nisbeti tamme"

dahi demektedir. Kamus tercemesi de nisbetin, iki belli ve şahıslaşmış şeyler arasında olduğunu söyler. Ana kaynaklar görülmeden ve nisbetin hakikî anlamı bilinmeden bu yolda çala kalem yürünmez. Arapçada bulunan lafzî ve hükmî nisbetler Arapçaya mahsustur. Türkçemizde ancak hakikî nisbetler vardır.

Yazısının sonlarına doğru, "Biz Türkçedeki (i) ekli kelimeleri inceliyoruz" diyor. Halbuki ele aldığı kelimeler hep arapçadır. Yukarıda birkaç örneğini verdik. Burada "Osmanlıca da dese" daha iyi olurdu. Türkçede, (gümüşî, armudî) gibi birkaç kelimeden başka, Türkçe kelimelerde böyle bir edat bulunmaz. Burada nisbet edatına ek demesi hayli söz götürür.

4— Bay Atalay'a göre, "Konyalı Ahmet'le, Konya arasında bir ilgi var. Fakat ekşimtırak kelimesinin başka bir varlıkla ilgisi yok. Ekşiye çalma hali kelimenin kendisinde kalan bir vasıftır. Şimdi soruyorum: Örneklerinin birini konyalı Ahmet diye verirken, ötekini neden "ekşimsi meyva" diye vermiyor? ve sadece (ekşimtırak) olarak veriyor? Konya ile Ahmet arasında ilgi var da, ekşimtırakla meyva arasında yok mu? Ya bu zat anlamak istemiyor, ya ben anlatamıyorum. Kısaca bir daha tekrar edeyim: Konya ayrı bir varlıktır. Ahmet de böyle. İşte burada nisbet hakikîdir. Tamdır. Fakat (ekşimsi) kelimesi ile meyva böyle midir? Meyva hakikî bir varlıktır. Ekşilik ve az ekşilik meyvanın mahiyetinde dahildir. Ayrı bir varlık değildir. Meyvanın bir vasvı ve bir halidir. Burada hakikî ve müşahhas iki varlık yoktur ki, aralarında bir nisbet anlamı buluna. Hele Ömer Asım'ın (hamızî) kelimesine, ekşimsi ve ekşimtırak anlamları vermesi ömürdür.

5— Ben bir yerde (ek) dediğime, başka bir yerde (edat) demiştim. Evet dedim. Her söz parçası gördüğü vazifeye göre incelenir ve adlanır. Hanki gıremerci "Gözde bulunan sinirler sözündeki (de) ile, sevgili anlamına gelen (gözde) kelimesindeki (de) ye ayni vazifeyi görüyor" diyebilir? Ben bazı ekleri ve edatları anlatırken, onların dahil olduğu kelimeleri de göstermiştim. Sayın ve derin bilgin Bay Ömer Asım, "Bay Besim Atalay, fiileri ekler arasında göstermiş...." diye yaygarayı basıyor. Bu ithamdaki yersizliği ve haksızlığı herkes görebilir. Bu zat bütün yazışmalarında hep böyle kaçamaklı ve gerçek dışı hareket etmiştir.

6— Bay Ömer Asım, biricik şişirme kitabında (tütütmek) kelimesindeki (üt)e (ek) demişti. Bunun geçimlilik bildiren bir edat olduğunu söylemiştim. Bana şöyle cevap veriyor: "Tenkitçim kendini Arap gremerinin etkisinden kurtarıp biraz yeni gremeri okursa anlar ki, buna yanlış demekle yeni bir yanlışlık yapmıştır." diyor. Hanki yeni gıremerci bu edata ne demiş? Bilmiyorum. Ömer Asım gibi diyenler varsa onlar da yanılmışlardır. Keşke Sayın bilgin Arapça ve Farçsa gibi dilleri iyi bilseydi, birçok hataları gibi nisbet meselesindeki fahiş hatâyı yapmazdı.

On yıldan beri sağa sola Ata'nın Vasiyetinden paralar dökülüyor. Hani bir gremer?

7— Bay Ömer Asım, eski tartışmaları yeniden yayınlıyacakmış. Bununla beni mi korkutmak istiyor? Keşke yayınlasa. Ata'nın parasıyle değil kendi parasıyla yayınlasa da lâyık olduğu cevabı alsa. Serçeden korkan darı ekmez.

Batan bakkal eski defterleri kurcalarmış. Hiç durmasın yayımlasın. Temcit pilâvı gibi eski tartışmaların ibarelerini değiştirerek tazelesin dursun.

Ben en az dil davası için (40) yıl uğraştım. Birçok adamlarla çarpıştım. Ben bu ülkünün, işhaline geldiğini görmekle sevinirken, bir de ne göreyim: Türkçe ile ve Türkçeye karışmış olan dillerle, dil bilgileriyle hemen hiç bilgileri bulunmayan ve kötü yanlışlarla bu davâyı gülünç hale getiren, aylıklı hüdayînabit Türkçecilerle uğraşmak göründü.

8— Söbü ve terceme kelimelerinin cevaplarını evvelce vermiştim. Arzu edenler dergilerde okuyabilirler. Boş yere sayfa doldurmakta fayda yoktur.

9— "Ben onun Gazi Antep Ağzı adlı kitabına leke sürmek istiyormuşum. Kitap meydanda, Allah sahibine bağışlasın. Bütün Türk illerine ait olan kelimeleri ve Ata sözlerini kitaba doldurarak şişirmiş. En kötü ve en müstehcen kelimeleri almaktan çekinmemiş. Kendince birçok kurallar uydurmuş. Buna eser diye öğünüyor. Bu zat hiçbir iş görmeden Kurumdan yıllardan beri (600) Lira aylık alıyor. Ben, hem dünyaca tutulan eserler verdim. Hem de para işlerini idare ettim. Son üç sene (300) Lira aldım. Bu alışta onun da imzası vardır. Eserlerim Japonyadan, Orta Çinden, Amerikaya kadar gitti. Ben bütün Türklük âlemine isim babası oldum. Sayın kolbaşı ne yaptı? Beni fazla söyletmeyin.

10— "Divan tercemesi yaparken Konyalı Atıf'ın, sağında Kilisli Rıfat'ın, solunda Vanlı Tevfik'in tercemeleri, masanın gözlerinde de başka zatların incelemeleri bulunuyordu" demekle benim sağlığıma mal olan tercemeyi çürütmek hevesine kapılıyor.

İşte Bay Ömer Asım gibilerini sinirlendiren, çekemezliğe sürükliyen meselenin başı buradadır. Ellerinden önemli hiçbir iş gelmiyenlerin âdeti budur.

Önce ben, "Divanı Lûgatı" baştan başa terceme etmek istemiyordum. Daha başka işlerle uğraşıyordum. Türk Dil Kurumu kurulmadan, ilk Kurultayı toplanmadan iki yıl önce Divandaki gıremer bahislerini dilimize çevirmiş ve "Türk Dili Kuralları" adıyla yayımlamıştım.

Rahmetli Atatürk, divanın çevrilmesini istiyordu. Rahmetli Kilisli'nin bir tercemesi işitildi. Terceme geldi. Rahmetlinin bütün bilgileriyle beraber hem yanlış yapmış hem de eksik. Kilisli'nin defterleri Dil Kurumundadır. İsteyen bakabilir. Aradan yıllar geçti. Aklımda kalan bir örnek vereyim: (Adaşlık üze turmadı) diye okunması lâzım gelen bir mısra, (Adaşlık un otur madı) diye yazmış. Bir yerde de (gurur) kelimesine böbürlenme anlamı vermiş.

Rahmetli Atıf Hoca, Ata'nın bu arzusunu işitmiş olacak. Bir terceme yapmış göndermiş, inceledik. Birçok yanlışlıklar ve eksiklikler var. Kilisli'nin tercemesi tam değildi. Atıf Hoca'nın tercemesi tamdı. Yalnız yanlıştı. Birkaç düzeltme yaparak bu yolda düzeltmesi için kendisine yazdık. Atıf Efendi yalnız divandaki savların ve Ata sözlerinin Arapça karşılıklarını Türkçeye çevirmiş. Halbuki Kaşgarlı, çok kere bu savların ve kelimelerin asıl anlamlarını değil meallerini yazmış. Bunlardaki asıl anlamları, Türkçe bakımından belirtmek lâzımdı. Bunu "yap" dedik. Yapmadı. Ya da yapamadı. Bu zatın defterleri de Kurumdadır. İsteyen bakabilir. Bundan başka Atıf Hoca, birtakım Arapça kelimelere çok yanlış anlamlar vermiş. Bir örnek vereyim: (törpigü) kelimesinde

Kaşgarlı, (essefenüllezi yüsfenü bihil hoşebü) demiş. Bunu, Atıf Hoca '"Ağaçtan yapılan gemi" diye çevirmiş. Sefenle sefineyi biribirine karıştırarak büyük bir yanlışlık yapmış. Vanlı Tevfik Bey'in tercemesi, çok noksandı ve çok yanlıştı.

Rahmetli Velet Çelebi ve Samih Rifat vaktiyle bu kitabı terceme etmek istediler. Nedense yapmadılar. Elde başka hiçbir tetkik ve terceme yoktur. Yalnız (Brukalman) adında büyük bir Alman bilgini Divanın bir dizinini yapmış. Benim çevirmeme ait nüshalarda görüleceği üzere bu dizinde de hayli hatâlar yapılmış. Bunu kendisine yazdık. Kızmadı, darılmadı. "Bu kitap savaş içinde çıktı, Birtakım yanlışlıklar var. Sizin basımınız gecikecekse bana gönderin (Layıpzık) ta bastırayım." diye cevap vermişti. Brukalman'ın mektubunu saklarım.

Atıf Hocayla yapılan mektuplaşmaları Kurumda bulunanlardan bilenler yok değildir. Bay Dehri, Sabit, Şevket bu yanlış tercemelere bakmadığımı iyi bilirler. Ben divanı yalnız terceme etmedim. Onu düzelttim de. Haşiyelerde bunlar görülmektedir. Şüphe ettiğim yerleri bilenlerden sorardım. Benim bu hareketimi oradakiler unutmamışlardır. Sorduğum adamlardan aldığım cevaplar, çok kere derde devâ olmuyordu. Benden önce bu işte çalışmış olanların ne dediklerini öğrenmek istemek günah mıdır? Elde Arapçası eski, Türkçesi eski nüsha bir kitap var. Birçok kimseler tercemeye yeltenmişler: Yapamamışlar. Tanrıya bin şükür ben yaptım. Göğsümü gererek bunu çekemiyenlere karşı, alnımı açarak haykırırım. Ellerinden gelirse buna benzer metinler vardır. Çevirsinler.

Kaşgarlı kitabını Araplar için yazmıştır. Biz şeklini bozmadan bir çevirme ve basım yaptık. Basılmış olan (2500) nüsha tükenmek üzere imiş Dil Kurumuna baş vurdum "Bu kitabı bir de bügünkü lûgat tekniğine göre yayınlıyalım"dedim. Çekemezlik yüzünden kabul buyurmadılar. Bugün divanın yalnız Arapça harflerle bir dizinini yaptırmışlar. Faydası olmayan böyle bir şeye verilen paraya acıyorum. (Eş Anlamlı kelimeler) ve (Sade Türkçe Kılavuz) gibi saçma ve yanlış eserleri basarlar da kıymetli eserleri basmazlar.

11— Bay Ömer Asım'ın yazısının son parçaları, ön kısımlarından daha çok şahsıyata kaçmıştır. Benim cevaplarımla onun yazıları derginin hemen hır nüshasında vardır. Sayın okuyucular hükümlerini vereceklerdir. İşi şahsıyata dökmek bence düşmektir. Tanrım düşmekten korusun. Ben düşmek istemem herşey meydanda.

Mısra :

"Tab'ımın ulviyetin ağyar yârımdan bilir".

BESİM ATALAY

Neşri lüzumuna dair şerh verildi:

4/10/1957
Kadıköy Sulh Ceza Hakimi
İmza
10659

TÜRK DİLİ, Sahibi ve Mesul Müdürü : Türk Dil Kurumu adına Agâh Sırrı LEVEND.